

■ Els diàlegs en els guions: una estilització del llenguatge del carrer

Sergi Pompermayer

Quan em van proposar participar en aquestes jornades em va fer molta il·lusió, però quan vaig penjar el telèfon vaig pensar «no sé què diré...», que és, bàsicament, el que m'està passant ara. Després vaig estar-hi pensant i vaig suposar que el que interessa és com veiem el català la gent que escrivim productes de ficció, quin català hem d'utilitzar i quins són els problemes que ens podem trobar. Us explicaré una mica el meu punt de vista, la meva situació i quina crec que és una de les particularitats que té la ficció al nostre país.

La majoria de guionistes i creadors de sèries de ficció de producció pròpia en català venim del món teatral (penso en Jordi Sánchez, Jordi Galceran, Josep Maria Benet i Jornet, Sergi Belbel...). Tots ens hem dedicat a fer teatre i, al mateix temps, ficció televisiva. Són dos mons que tenen molts punts en comú, però a l'hora de desenvolupar-los presenten unes diferències importants. Tant la ficció televisiva com el teatre es nodreixen molt de la realitat del país on s'està escrivint el que passa. Treballes molt amb personatges que vols que siguin propers, identificables pel públic i que semblin de veritat; uns personatges que no són reals, sinó una estilització de la realitat, personatges que poden existir; però, sobretot, treballes amb material del carrer.

Pel que fa al teatre, crec que no podem treure els ulls del que passa a la resta del món occidental. Les obres de teatre que s'estan escrivint actualment reflecteixen la multiculturalitat de tots els països. En l'última obra que ha estrenat Tony Kushner, *Homebody Kabul*, hi ha personatges anglosaxons i també n'hi ha d'afganesos.

Sergi Pompermayer

Foto: Pere Virgili

Està escrita en tots dos idiomes i reflecteix aquesta multiculturalitat, aquest fet que també tenim aquí (només cal sortir al carrer): depenent de la persona, de l'entorn, es parla una llengua o una altra. Evidentment, això es pot fer quan la teva llengua és molt potent. Els anglesos poden estar molt tranquils si al costat de casa seva es parlen tres-centes llengües, però aquí és una cosa que ens fa patir. No ens podem escapar d'aquesta realitat, sobretot tenint en compte el tipus de productes de ficció que es fan a la nostra cadena televisiva, on bàsicament s'usa un model col·loquial a l'hora de parlar perquè són produccions generalment costumistes.

Intentem crear uns entorns que semblin de debò, però no hi podem acabar de reflectir la realitat de la nostra llengua a les nostres ciutats i barris. És un problema greu a l'hora d'escriure perquè, quan ens inventem una sèrie, ens basem sobretot en la creació de personatges, i aquests, si tenen alguna cosa que els defineix, és la seva forma de parlar, com s'expressen. El seu origen, el lloc on visquin, la seva formació (si han tingut estudis o no), el seu nivell cultural..., tot això conforma la manera de parlar d'aquests personatges. Moltes vegades et trobes que la gent al carrer parla molt malament o fa servir un català molt «pervertit». Els motius són molts: per exemple, per la presència de castellanismes i perquè a la televisió podem sentir col·laboradors que fan servir un llenguatge molt incorrecte.

La meua experiència a l'hora d'escriure *sitcoms* va començar a *Plats bruts*; abans era veterinari, però ara ja sóc exveterinari: no em pregunteu coses de veterinària perquè no em recordo de res, ni de

com es vacuna un gos. Quan vam començar amb *Plats bruts* teníem una cosa molt clara, l'única: volíem arribar a captar un públic jove, un públic com nosaltres (d'això ja fa anys). Ens vam fixar molt en el model americà que en aquell moment ens agradava: sèries com *Cheers*, *Friends*, *Murphy Brown*, *Seinfeld*... El vam copiar perquè érem tan analfabets en matèria audiovisual que no sabíem ni en què consistia aquell model que es deia *sitcom* i que vam acabar descobrint. Vam saber com s'estructurava un capítol i quantes trames hi havia perquè una de les guionistes (la Núria Furió) es va passar dues setmanes enganxada al televisor transcrivint frase per frase els capítols. I deia: «Avui us he portat un capítol de *Friends*...», i així podíem veure com estava estructurat. Però el que ens agradava era que era un model molt dinàmic, que feia riure, i creïem que podia interessar a gent de la nostra generació. Això és el que nosaltres volíem, i crec que ho vam aconseguir malgrat rebre moltes crítiques pel to que s'utilitzava en la sèrie. És un estigma que he anat arrossegant en la meua carrera com a guionista: dec ser «el guionista més malparlat de...» Jo i els que han treballat amb mi, perquè els perverteixo i els obligo a escriure d'aquesta manera... Bé, no arriba a tant...

La gent que treballava amb mi a *Plats bruts* i jo sempre ens preguntàvem: com parla la gent? A *Plats bruts*, jo no era pas el que manava; hi havia en Jordi Sánchez i en Joel Joan, que eren els creadors de la sèrie i que van decidir quin havia de ser el to del producte que estàvem fent i fins on podíem arribar. Però sí que volíem reflectir la forma de parlar d'un grup molt determinat, un grup de persones entre els vint-i-pocs i els trenta-pocs anys que vivien a Barcelona. És la potència que té la *sitcom*: és molt local. Fixeu-vos que les *sitcom* estrangeres són extremadament localistes. *Friends* passa a Nova York; l'altra, en un altre lloc, i totes retraten un microcosmos molt determinat. Nosaltres creïem que això feia falta aquí: podia ser una fórmula innovadora i interessar a gent més jove.

En totes les *sitcoms* en què he treballat –llevat de *Jet Lag*, en què ja es va optar per un to més calmat, menys estripat– hem tingut els mateixos problemes. En l'última –*Lo Cartanyà*– el problema va ser un altre: el de les paraules malsonants. És evident que n'hi havia, i potser massa. Partíem amb una hipoteca molt gran: el protagonista havia de ser en Vicenç Cartanyà, un personatge creat per a un altre programa (hi sortia molts pocs minuts, però realment ho rebentava

tot; era terrorífic). Quan em va trucar en Xavi Bertran i em va dir si ho podíem fer, jo li vaig respondre: «Qui ho aguantarà? Trenta minuts d'un personatge que no para de rebentar-ho tot... No hi haurà ningú que ho aganti.» Aleshores vam intentar crear un món, un entorn on aquest personatge quedés més o menys diluït. Però el problema va venir de la utilització del català occidental, que no va sentir gaire bé a certes persones; crec que això va succeir perquè potser no vam saber comunicar molt bé el que volíem, el que s'estava venent.

Evidentment, hi havia un greuge històric amb les Terres de Ponent, perquè mai s'havia fet una sèrie en què la totalitat (o gairebé) dels seus personatges s'expressessin en aquesta modalitat. Crec que, quan van saber que estàvem a punt de fer una sèrie que passava allà, tothom tenia moltes esperances que es trenquessin els tòpics sobre aquestes terres: que són més pobres, que estan abandonades, que estan deixades de la mà de Déu, que ningú es recorda d'ells... Els hauria encantat que es fes un producte tipus *Ventdelplà* o *El cor de la ciutat*, situat a les Terres de Ponent. I venim nosaltres i fem *Lo Cartanyà*. No se'ls va posar bé, evidentment. No a tothom, és clar. Hi va haver una franja de gent en què sí que funcionava, potser perquè no tenien prejudicis. A la majoria de la gent menor de 25 anys que seguia la sèrie, els agradava i no se sentien ferits, potser perquè no hi havia una identificació directa amb els personatges i no veien que els tractessin com si fossin pagesos.

El problema que vam tenir a l'hora d'escriure la sèrie va ser la ubicació. Vam decidir que no esmentàriem cap lloc: la sèrie passava a «lo poble», que no existeix. Els personatges de *Plats bruts*, per exemple, vivien al carrer de Sant Pere més Baix i ho deien; els personatges de *Jet Lag* vivien al carrer Doctor Dou, tots per aquesta zona. En canvi, en aquesta sèrie vam decidir deixar l'acció fora d'un lloc concret. Eren les Terres de Ponent, era Lleida, però no se sabia on, precisament per no ferir sensibilitats. Ens haurien retret, per exemple: «És que ara ens esteu dient que els de Balaguer som així i no és cert.»

Vam evitar també crear personatges que tinguessin una ocupació agrícola. És a dir, vam intentar crear uns personatges que visquessin en un poble de Lleida, però sense ser pagesos... Dèiem: «Aquests personatges, si els agafes i els fas parlar en oriental, podrien estar en qualsevol lloc.» L'un és home del temps, l'altre té una

cadena de televisió local, l'altra és la presentadora, l'un és barber, l'altre és mestre... Els podies posar en qualsevol lloc. El problema era que parlaven en català occidental, i hi va haver gent que es va sentir ferida i que deia: «A Lleida no som així.» Evidentment, a Lleida no són així, però a Barcelona tampoc som com els de *Plats bruts*. N'hi ha, però no tothom és com aquests personatges. Era una comèdia. I això no va ser ben entès. És el problema que té, moltes vegades, la comèdia: segons quins sectors toques, si són sensibles, se't poden girar en contra.

De tota manera, més enllà de la qualitat de la sèrie, crec que vam fer una cosa molt interessant: popularitzar o normalitzar, dins de la graella de TV3, que es parlés un català diferent del que estem acostumats a sentir en tots els productes de ficció que es fan.

Vaig estar molt content un dia en què vaig anar a buscar els meus fills al col·legi i en vaig veure dos que jugaven a *Lo Cartanyà* –un joc una mica bèstia, també s'ha de dir. Li vaig dir a la mare dels nens: «No els deixis veure la sèrie!» Però em va fer gràcia perquè vaig veure que jugaven a *Lo Cartanyà* i estaven imitant l'accent occidental; però ells ho veien com una cosa normal, no com una cosa que els quedés molt lluny, estranya... Abans ho ha dit en Paco Escribano: amb *Lo Cartanyà* s'ha fet un esforç i una aposta que era arriscada, que ha sortit més o menys bé, però crec que hem obert una porta per mostrar la diversitat que té la nostra llengua.

Si hagués de fer una crítica als productes audiovisuals de ficció que s'estan fent actualment a TV3, diria que tinc la sensació que tots pequen d'extremada similitud. Per l'experiència que he tingut aquest darrer any, en què he participat com a professor associat en

D'esquerra a dreta:
Sergi Pompermayer,
Oriol Camps i
Lluís Comes
Foto: Pere Virgili

un màster que hem organitzat a TV3 (amb la Pompeu Fabra i la Universitat Autònoma), i per unes classes que he estat fent en unes escoles de guió, he estat en contacte amb gent jove. He tingut la sensació que els joves se senten molt desconnectats dels productes de ficció que estem fent en aquests moments, uns productes que no interessen. I no interessen perquè no s'hi senten identificats; el seu referent és la nova ficció nord-americana, la que s'està fent actualment, que és molt potent. Sé que nosaltres no podem arribar –bàsicament perquè no hi ha prou diners– a les cotes de sèries com *Perdidos*, *24* o moltes de les que aquests joves em deien que els agradaven i que els feien trempar, per entendre'ns. Em deien que això no els passava amb els productes de TV3, perquè no se sentien identificats amb el món que dibuixaven aquestes sèries. I és veritat: les sèries que hem estat fent fins ara estan encarades cap a un públic molt determinat, que és molt fidel i que s'ha de mantenir, i aquests productes s'han de continuar fent; però sí que crec que hem de fer un pas endavant. TV3 sempre ha estat pionera a l'Estat espanyol, ha estat una televisió de referència, i estic convençut que això no es perdrà.

Aprenent del passat i veient el present, hem d'intentar crear un futur en què la ficció que fem tingui més sortides. Hem de poder oferir gèneres diferents, i això ens permetrà mostrar la nostra llengua des de diferents angles; no només haurem de centrar-nos en el que és el català col·loquial, que és el que ens trobem a la majoria de productes de ficció. Quan aquests joves em van dir les sèries que els agradaven, vaig fer una mena de regressió al passat i vaig pensar: «A tu, de petit, què t'agradava?» Jo tinc dos fills; el gran té 7 anys i encara no està en l'edat d'enganxar-se a sèries nord-americanes, però la comèdia el tira molt; entre els companys de classe parlen de les *sitcoms*, si les poden veure. Quan les feien els divendres, deien: «Els divendres em deixen veure la sèrie...» Però jo vaig tirar enrere i vaig pensar: «A mi, de petit, què m'agradava?» Doncs el que ha dit en Paco Escribano: les coses que em feien somiar. És evident que és difícil que a un preadolescent o adolescent *El cor de la ciutat* o *Ventdelplà* el facin somiar, perquè no és el seu món ni el que li interessa. És el món dels grans, que és avorrit. Quan sigui gran ja li agradarà i hi trobarà les virtuts, però ara com ara crec que aquest és un públic que estem perdent i que hauriem de fer un esforç per recuperar. De petit m'agradaven *Los hombres de Harrelson*, *Starsky*

y *Hutch* i fins i tot *Vacaciones en el mar*. M'agradaven sèries d'acció més o menys ben fetes, però que et permetien evadir-te, entrar en un món de ficció, de fantasia, de somni; que et permetien jugar, i ho feies en la llengua en què senties que es deien les coses. Jo jugava a lladres i policies en castellà i deia «¡Arriba las manos!»; no hi havia policies catalans a les sèries, ningú ho deia en català. Normalitzar la nostra llengua en tots els àmbits és important: no només s'ha de fer en la llengua col·loquial, de tertúlia de cafè o de granja davant d'un cacaolat.

Hauríem d'intentar fer gènere per tal d'atrapar aquesta gent jove que estem perdent i que se'n va a veure altres sèries. Crec que seria un pas endavant. A part que –torno a repetir– això ens permetria fugir d'aquest únic registre que està amarant tots els productes de ficció que estem fent, la col·loquialitat, i d'aquí no sortim. Abans hem anat a dinar i no sé a qui li comentava: «Veus la sèrie 24 i tot és mentida, la gent no parla així. Segur que, si estàs en una unitat anti-terrorista, encara que estiguin a punt de posar una bomba atòmica, hi ha un moment que has d'anar al lavabo, que no pots més...» Hi ha un element col·loquial, però estan fent gènere i el llenguatge que utilitzen és molt artificios; tot i així te'l creus, perquè la situació és potent i perquè és una fantasia. Aquesta fantasia et permet incorporar en el teu dia a dia, en la teva llengua, expressions que potser d'una altra manera no pots utilitzar. L'expressió que no em trauré mai del cap és: «*TJ, al tejado*» (de *Los hombres de Harrelson*). Si no fos en una sèrie d'aquesta mena, d'acció o d'aventures, no l'hauria après mai, no la diria, o trobaria estrany que diguessin «¡Arriba las manos!». Et poses a pensar i és tan estúpid dir «¡Arriba las manos!» com «Amunt les mans!» o «Aixequi les mans!»... Però sembla que hagi de ser en castellà. Per què? Perquè no tenim aquest referent en la nostra llengua.

Crec que hauríem d'aconseguir que la gent tingués la sensació que el català també pot tenir un sentit èpic, que poden passar coses grans dites en català. Abans, a la taula, també li deia a algú que els americans això ho fan molt bé: saben fer una cosa gran dels fets més estúpids. És com això que diuen ara: que Catalunya és el centre de reclutament dels jihadistes, i tots hem fet «no, que no es digui!». A Amèrica en farien una sèrie! S'inventarien un grup de mossos que va a descobrir jihadistes, i aquesta gent viuria en un estrès continu i dirien coses terribles en català. Crec que hem

de fer una cosa així (no cal que sigui la dels jihadistes; potser ho registro quan surti d'aquí, no sigui que algú me la copiï), però sí que cal obrir portes per mostrar altres registres de la nostra llengua i intentar captar un públic més jove perquè l'estem perdent. Crec que fa anys TV3 ho va fer, això.

Recordo que, abans d'entrar jo a la universitat, posaves la televisió i, quan sortia TV3, sabies que era TV3 no només perquè s'hi parlava en català. També sabies que ho era perquè era una televisió moderna, que podia enganxar molta gent. A la tarda podies veure *Dancing Days*, que tenia les iaies i les tietes encantades, però és que a la nit podies veure *Els joves*. Pel que fa a ficció, em vénen al cap aquests dos programes, però hi havia una varietat que ara trobo a faltar en la producció pròpia. Segurament, una gran part de la culpa o de l'error és nostra, dels guionistes. Dius: «Això funciona, intentem tirar de veta, sabem que va bé, a la televisió li interessa i hi ha un públic que és fidel.» Tenint en compte com està el món actualment, ara que la gent es baixa les sèries per l'eMule o YouTube, si no fem alguna cosa per intentar, en la mesura de les nostres possibilitats, recuperar aquest públic, el perdrem, i serà molt difícil poder-lo atraure de nou.

En resum: crec que fins ara ho hem fet molt bé, hem fet coses molt bones, hem estat pioners a l'hora d'escriure dramàtics. Tenim uns productes consolidats que funcionen i que tenen un *target* de públic molt clar que no s'ha de deixar perdre. Però, al mateix temps, crec que s'hauria d'obrir una porta enorme a nous productes que ens permetessin mostrar altres dimensions de la nostra llengua i connectar amb un públic més jove, que viu una realitat molt diferent de la de fa deu anys. El món ha canviat molt, i penso que nosaltres també ho hauriem de fer.